

De Nationale Bijenstrategie als oplossing

Tekst Henk van der Scheer en Ardine Korevaar

Uit systematisch doorspitten van de literatuur blijkt niet dat gehouden honingbijen de wilde bijen bedreigen met uitsterven.⁹ Onderzoekers uit de VS trokken deze conclusie uit gegevens over tellingen van bloembezoeken en het waarnemen van ziekteverwekkers van honingbijen bij wilde bijen en andere insecten. Er worden op bepaalde bloemen wel verschuivingen waargenomen in bijensoorten, maar die gegevens zeggen niet direct wat over het verdwijnen van populaties en/of soorten wilde bijen door honingbijen. Het recht van de sterkste, respectievelijk de grootste, gaat niet op. Tot de grotere bijen in ons land behoren de hommels. Je zou daarom verwachten dat hommels niet opzij gaan voor andere wilde bijen en ook niet voor honingbijen, maar de praktijk wijst anders uit.

Waar wringt de schoen?

De schoen wringt waar in terreinen van natuurbeheerorganisaties op een gegeven moment een plantensoort uitbundig begint te bloeien, zoals bijvoorbeeld de hei of de reuzenbalsemien. Bij zo'n dracht willen imkers hun honingbijvolken graag plaatsen, maar terreinbeheerders aarzelen. Ze richten zich op het beschermen van de meest bedreigde soorten en het in stand houden van prachtige 'natuurmonumenten met eeuwigheidswaarde'.

Soms knelt de schoen wel heel erg, zoals laatst bij de Biesbosch. Volgens de Volkskrant (17-08-2019) en de NRC (08-08-2019) plaatsten veel imkers, mogelijk ook uit België en Duitsland, bijvolken net buiten de grens van dat natuurgebied om te profiteren van de bloei van de reuzenbalsemien. Er zouden honderden, mogelijk duizenden kasten hebben gestaan. Dat is dit jaar niet voor het eerst. Kennelijk produceren de massaal bloeiende reuzenbalsemien jaarlijks een 'zondvloed' aan nectar. Zou dat niet zo zijn, dan kwamen er niet zoveel 'honingcowboys' met hun volken op af om te oogsten.

Slechts twaalf imkers kregen wel een vergunning om hun bevolkte kasten in het beschermde gebied te plaatsen. Dat aantal staat niet in verhouding tot wat er kennelijk te halen valt voor honingbijvolken. Het zou goed zijn als er eens gesprekken kwamen tussen de belanghebbenden over een betere regulering. In dat geval zou het goed

zijn als terreinbeheerders eens op-hielden met het te pas en te onpas zwaaien met het voorzorgbeginsel. Dat maakt elke discussie zinloos. Het zou natuurorganisaties sieren als ze de uitspraken van de hoogleraren David Kleijn en Koos Biesmeijer eens serieus namen. De strenge regels voor het plaatsen van honingbijvolken in natuurgebieden zijn volgens beide hoogleraren gebaseerd op *onvolledige bewijzen* dat honingbijen een negatief effect hebben op wilde bestuivers en planten.⁶ Het is duidelijk dat die regelgeving leidt tot ongewenste spanningen tussen imkers en natuurbeschermers. In beginsel hebben beheerders van natuurterreinen en imkers hetzelfde doel,

namelijk het optimaliseren van het aantal verschillende bloemsoorten en gewassen en de hoeveelheid bloeiende planten in ruimte en tijd. Naast het wringen van de schoen gaat het soms mis door schrijfsels van journalisten en onderzoekers die ter zake niet geheel deskundig zijn, dan wel menen dat wilde bijen de betere bijen zijn. Een duidelijk voorbeeld is de opwinding die ontstond na een artikel in een rondschrijven van het private Institut für Naturkunde in zuidwest Duitsland. Daarin stond vermeld "Wildbienen first" en dat schoot onderzoekers van de reguliere Institute für Bienenforschung in het verkeerde keelgat.¹ Ook in ons land ontstond bij imkers enige opwinding door artikelen

Samen foerageren zonder gedoe. Foto Evgeny Haritonov

Bijenkasten toegestaan in een beschermd natuurgebied, de Veluwezoom, gefotografeerd op 30 augustus van dit jaar. Foto Richard de Bruijn

in het Financieel Dagblad, *'Er vliegen wel erg veel honingbijen in Amsterdam'*⁷ en in de NRC *'Je moet niet overal zomaar imkers toelaten'*².

Symbolische handelingen

In Nederland gelden strenge regels voor het plaatsen van honingbijvolken in natuurgebieden ter bescherming van bedreigde wilde bijensoorten (rode lijst). Die regels zijn echter gebaseerd op *onvolledige bewijzen* dat honingbijen een negatief effect hebben op wilde bestuivers en planten. Zulke restricties zijn, volgens een zestal onderzoekers, meestal symbolische handelingen omdat honingbijen ook een dracht kunnen benutten in beschermde gebieden al staan de kasten buiten het beschermde gebied.⁶ Genoemde onderzoekers uit vijf landen gezamenlijk, aangevoerd door de Nederlandse hoogleraren David Kleijn en Koos Biesmeijer, schrijven dat het alleen maar focussen op negatieve aspecten van de interactie contra-productief is voor zowel wilde als gehouden bestuivers.⁶ Volgens de onderzoekers is het promoten van beide bestuivers die zowel economisch geteelde gewassen bestuiven als wilde planten een meer productieve benadering. Een verenigd front van imkers en natuurbeschermingsorganisaties heeft veel meer kans op succes om politieke veranderingen te bewerkstelligen dan verschillende sectoren die elk hun eigen bestuiver willen promoten.

Onlangs verscheen een aardig artikel over de noodzaak om ook honingbijen in de natuur te beschermen.¹⁴ In de natuur worden zowel honingbijen als solitaire bijen bedreigd in hun bestaan.

Daar komt nog bij dat door de invloed van imkers de natuurlijke populatie honingbijen wordt bedreigd met hybridisatie. De auteurs menen dan ook dat bescherming van honingbijen in natuurlijke gebieden zou moeten worden erkend door opname van honingbijen in de 'Europese rode lijst'. Een goed advies geven onderzoekers uit San Francisco in de VS: er zou meer aandacht moeten zijn voor mogelijkheden tot foerageren in agrarische gebieden.¹⁶ Dat vermindert de druk op het willen foerageren in natuurgebieden.

Een nieuwe aanpak

Een aantal jaren geleden heeft de overheid in de VS en hebben ook overheden in Europa veel geld gestoken in het probleem van de sterfte van honingbijen en het verlies van volken, maar er is toen amper gekeken naar de achteruitgang van wilde bijensoorten en de mogelijk negatieve invloed van honingbijen op de wilde bijenpopulaties. Het Europese project STEP (Status and Trends in European Pollinators; www.step-project.net), waarin 21 universiteiten en instituten in 16 landen samenwerken, moet de oorzaken van de achteruitgang van de wilde bijenbestuivers in kaart brengen.¹³ In Nederland is het onderzoeksinstituut Naturalis partner in STEP.

Als nieuw initiatief kennen we bijvoorbeeld in Nederland de Nationale Bijenstrategie¹¹ en in Engeland de National Pollinator Strategy. De zes eerder aangehaalde onderzoekers menen dat alleen met dergelijke initiatieven duurzame resultaten

bereikt kunnen worden. Wie argumenteert dat de ene groep van bestuivers belangrijker is dan de ander ziet over het hoofd wat de kern is van de wereldwijde uitdagingen en kansen die aangesproken dienen te worden.

De Nationale Bijenstrategie

De Nationale Bijenstrategie is onderkend door het Ministerie van LNV, de natuurbeheerorganisaties, de land- en tuinbouworganisaties, het bedrijfsleven, onderzoeksinstituten, lagere overheden en ook de Nederlandse Bijenhoudersvereniging.¹² Het aantal partners groeit nog steeds en bedraagt inmiddels al meer dan 43. In de Nationale Bijenstrategie valt te lezen dat bijen door het bestuiven van planten volstrekt onmisbaar zijn voor het behoud van flora en fauna in Nederland én dat zij een cruciale economische functie in de land- en tuinbouw hebben. Bestuiving is noodzakelijk voor meer dan 75% van onze voedselgewassen.

Het is duidelijk dat actie nodig is om alle bijen te beschermen. In 2013 heeft het toenmalige kabinet een Actieprogramma Bijengezondheid gepresenteerd. Dat richtte zich vooral op de honingbij. Deze nieuwe Nationale Bijenstrategie richt zich op alle 'bestuivers', in het bijzonder de vele wilde bijensoorten. In Nederland horen juist wilde bijen tot de voornaamste bestuivers, aldus het Actieprogramma. **Ja** zeggen wij, mits je bij die ecosysteemdienst ook de bestuiving in het ecosysteem zelf betreft. Het antwoord is volgens ons **nee** als het gaat om diensten geleverd aan land- en tuinbouw.

Met deze strategie wil men tot een alomvattende aanpak komen om alle bijensoorten en andere bestuivers blijvend te behouden. Daarvoor hebben wilde bijen twee dingen nodig: nestelgelegenheid en een voldoende voedselaanbod. In de vele initiatieven zijn drie kernthema's vastgesteld, namelijk:

- 1) het bevorderen van de biodiversiteit,
- 2) het verbeteren van de samenwerking tussen landbouw en natuur en
- 3) het helpen van imkers om de gezondheid van de honingbij te verbeteren.

In de strategie zijn meetbare doelstellingen opgenomen met 2023 en 2030 als ijkjaren. Binnen de alomvattende aanpak heeft de Nederlandse Bijenhoudersvereniging de taak op zich genomen om via de lokale afdelingen de actie *Bij-vriendelijke gemeenten* uit te voeren. Die actie moet dracht verbeteren en het areaal bloeiende gewassen vergroten waarop bestuivers kunnen foerageren.

Kanttekeningen

Bij de ambitie van de Nationale Bijenstrategie zijn wel een aantal kanttekeningen te plaatsen:

- Zo hebben niet alle soorten wilde bijen een cruciale economische functie in de land- en tuinbouw. Dat geldt slechts voor een gering aantal algemeen voorkomende, dominante soorten.⁵ Het gegeven dat meer dan de helft van de wilde bijensoorten op de rode lijst staat, betekent dat die helft amper een rol speelt. Ook zijn sommige wilde bijen zelfs schadelijk voor de flora, door wel stuifmeel te verzamelen maar dat niet op de stempels van andere bloemen van dezelfde soort te brengen. Dat is bijvoorbeeld in de VS geconstateerd bij het Amerikaans klokje, *Campanula americana*, waar kleine wilde bijtjes stuifmeel verzamelden op bloemen in de mannelijke fase en dat stuifmeel meenamen naar hun nest.⁸ In feite zijn dat stuifmeeldieven: wel voedsel halen, maar de wederdienst bestuiving achterwege laten.
- Als we de bedreigde soorten willen behouden in de biodiversiteit, dan zijn andere argumenten nodig dan hun belang voor de bestuiving.⁵ En 'blijvend behouden' gaat in tegen de evolutiegedachte dat er een geleidelijke verandering is in populaties door overerving met variatie en natuurlijke selectie.
- Niet wilde bijen, maar honingbijen zijn nog steeds de belangrijkste bestuivers van bloemplanten in natuurlijke terreinen³ en ook van economisch geteelde gewassen¹⁵. In de grootschalige land- en tuinbouw gaat het namelijk niet alleen om de doelmatigheid van stuifmeeloverdracht maar ook om de aantallen bijen en hun beschikbaarheid tijdens de bloei-periode. Een honingbijvolk kan op

Zo mooi kan het zijn. Een ingezaaide akkerrand in de omgeving van Dussen.

Foto Richard de Bruijn

korte termijn vele duizenden bijen leveren die met dansen en voedsel-uitwisseling naar goede drachten gestuurd worden. Solitaire bijen leven alleen en kunnen daarom geen grote aantallen rekruteren.

- In de Nationale Bijenstrategie valt te lezen dat bestuiving noodzakelijk is voor meer dan 75% van onze voedselgewassen. Maar bij die 75% zitten ook heel 'kleine' gewassen. Uit een algemeen overzicht van bestuivers van de belangrijkste cultuurgewassen op wereldschaal valt op te maken dat gerekend in productie (tonnen) de windbestuivers de belangrijkste groep van cultuurgewassen zijn met een aandeel van 60%.⁴

Ook een goed idee kent problemen

Ondanks de kanttekeningen is de grondgedachte van de Nationale Bijenstrategie volgens ons een goede zaak. Het gezamenlijk aanpakken van de problemen en het promoten van beide bestuivers die zowel economisch geteelde gewassen bestuiven als wilde planten is een productieve benadering. Nu de bijen bij het grote publiek in de belangstelling zijn komen te staan willen steeds meer mensen imker worden. Red je hiermee de bijen? Nee, maar het is wel een leuke hobby. En daarmee doemt een probleem op voor de imkerorganisaties. In 1995 is berekend hoeveel honingbijvolken er in Nederland kunnen worden gehouden: ongeveer 60.000-70.000. Dat kwam indertijd overeen met het werkelijke aantal volken in Nederland. Massale

drachten zijn sindsdien niet toegenomen en dus kunnen er niet veel volken meer bijkomen voor de honing-oogst. Wel is de 'gewone' dracht toegenomen; denk aan bermen, stadsnatuur en natuur-infrastructuur. De beroemde/beruchte juni-dip lijkt wel uitgestorven. Dat past mooi bij de stijl van jonge bijenhouders die niet uit zijn op grote hoeveelheden honing. Willen nieuwe imkers wel meer dan is het zoeken naar een mooie plek. Kortom: is het doel het redden van bijen dan kun je beter bloemplanten gaan verzorgen! ●

Literatuurlijst zie site NBV www.bijenhouders.nl/media-en-promotie/actueel-en-media/media/aanvullingen-op-bijenhouden

Pag. 20-21:

Een extreme macro foto van een honingbijwerkster speciaal voor Bijenhouden gemaakt door Marco Jongsma uit Lemmer. De foto is uit 220 aparte foto's samengesteld, waarbij de scherpte instelling bij elke opname een fractie vermeld werd. Een uiterst precies en geduld vragend proces, genaamd 'fotostack'. Via de computer werden deze 220 foto's door middel van een paar middagen editten tot één beeld gemaakt. Meer prachtige macro foto's van insecten:

 [marcojongsma](https://www.instagram.com/marcojongsma)